

A MEGFIGYELÉS ÜGYEI

A hatalom, a tudásszerzés és a legitimáció (mint a hatalom és tudásszerzés jogoságának vagy jogtalanságának közös tudása) nem feltétlenül az állami megfigyelés orwelli, panoptikonszerűen *centralizált* formájában találkoznak. S az sem szükségszerű, hogy hatalom, tudásszerzés és legitimáció úgy illeszkedjenek egymáshoz, hogy együttállásuk legalább valamilyen szempontból – pl. a hatalom tekintete, vagy az áldozat morálisan értelmezhető áldozat-volta felől – maradéktalanul lefedhető legyen valamilyen szimbolikus értelemadás logikájában. Más szóval a megfigyelés pozíciói, eszközei és technikái, illetve „hivatásos” művelői elvesztették magától értetődésüket. A megfigyelés lehetőségei technikailag megsokszorozódtak, társadalmilag pedig szét-szóródtak, nem köthetők például kizárólagosan az állami vagy éppen a tudományos apparátushoz, legitim eljáráshoz vagy megszokott hatalmi viszonyhoz.

A különböző állami és magánberuházások eredményeképpen létrejött, óriási, de heterogén és inkohérens megfigyelési rendszer, amelyet az utóbbi évtizedek mediális és technikai fejlődése tett lehetővé, nem egyetlen jól értelmezhető és azonosítható hatalmi szándék eszköze. Miközben kétségtelenül szolgál konkrét hatalomszerzésre és beavatkozásra, anélkül hogy ennek módja, megítélése vagy ellenőrzése világos közös normákra támaszkodna, ez az új megfigyelési tér újabb értelemadások, normaszegések és valóság-projekciók tere is lesz, éppen a megfigyelés jelentésének rögzíthetlensége miatt. Mihez kezdünk a Nagy Testvér tekintetével, ha akár mi is nézhetünk vele?

A felügyeleti térrel foglalkozó írásunk arra keresi a választ, hogy milyen kényszerekkel és mozgásterekkel jár a megfigyelési és ellenőrzési technikák mindennapisága és tömeges elterjedése. A 24 című sorozatról született cikk arról beszél, hogyan számolja fel a megfigyelésnek ez a technikai, forráshoz és célhoz rögzíthetetlen módja az erkölcs lehetőségét – s ezt nemcsak morális ítéletként, hanem a különböző értelmezési logikák összeilleszthetlenségének felismeréseként is kell értenünk. A morálhoz, a jó és a rossz különbségének igazságához közösen elfogadott szimbolikus koherenciára van szükség. A lapcikkeigyakorlatilagmindekoherenciamegszületésénekproblémáival foglalkoznak.

Megfigyelőnek és megfigyeltnek a tudományban oly világos elválasztását kérdőjelezi meg az az antropológiai terepmunkából lapunknak elküldött beszámoló, amely a megfigyelőnek a tudományos megfigyelés és a szexuális bevonódás érzékeny határterületén történő kényszerű egyensúlyozásáról tudósít. Utolsó példánk a *National Geographic* magazinban 1988-ban megjelent, a „tipikus magyar családról” szóló képriport története. A keleti és nyugati minőségek hatalmi viszonya itt olyan mindennapi helyzetekben figyelhető meg, mint az amerikai sztárfotós és magyar asszisztense, vagy a megfigyelt család megszokott mindennapi élete és a fotózások révén produkált kép különbségei közötti kapcsolatok. A szóban forgó család „leképezésének” megismétlése, amely során az egykori asszisztens immár elismert fotográfusként kérésünkre ismét a helyszínre utazik, lehetőséget teremt arra, hogy ne csak „nyugati szempontból” lássunk, de arra is, hogy a képeken szerepeltetett család magáévá tehesse „világhírű” történetét.

A következő szövegblokkban a teljesség igénye nélkül a megfigyelés mindennapjainkat átszövő és hatalmat, vágyakat, fantáziákat mozgató gyakorlataira hívjuk fel olvasóink figyelmét.